

HLÁSKOVÉ ZMĚNY V
OBDOBÍ OD KONCE 14.
~~DO KONCE~~

---

16. STOLETÍ

Diftongizace $\acute{y} > ei$ ($\acute{y} > ej$)

V literárních památkách z konce XIV. stol. se projevuje diftongizace $\acute{y} > ei$ (v běžné grafice $v > ej$). Příklady změny:

p $\acute{y}$ cha > *pejcha*

str $\acute{y}$ c > *strejc*

ml $\acute{y}$ n > *mlejn*

v $\acute{y}$ r > *vejr*

dobr $\acute{y}$ > *dobrej*

dobr $\acute{y}$ ch > *dobrejch*

dobr $\acute{y}$ m > *dobrejm*

dobr $\acute{y}$ ma > *dobrejma*

15

Diftongizace ú > óu (ú > ou)

Diftongizace ú > óu je paralelní s diftongizací ý > ei.
Doklady diftongizaci pův. ú se objevují v literárních památkách koncem XIV. století a přibývá jich ve XV.

kúpi > *koupi*

múka > *mouka*

súd > *soud*

súsed (*súsěd*) > *soused*

budúcí > *budoucí*

berú > *berou*

rybú > *rybou*

rukú > *rukou* (2. du.)

Monoftongizace ie > í (ie > í)

Diftong **ie** vznikl z *ę* (dlouhého ě). Postupně tato i-ová složka nabývá vrchu, až dochází k monoftongizaci **ie > í**.

viemy > *vímy* (1. pl.)

mieše > *miše* (2. a 3. sg. ipf.)

miera > *míra*

viera > *víra*

bielý > *bílý*

zajec > *zajíc*

vzieti > *vzíti*

čieše > *číše*

znamenie > *znamení*

chlubiece > *chlubíce*

chodie > *chodí* (3. plur.)

Monoftongizace uo -> ú (uo>ů)

Pohybový diftong **uo** vznikl vydělením labializace před **ó**, srov. *dóm* > *đóm* > *dúom*. Původně v něm převažovala složka druhá o-ová srov. psaní *duôm*, brzy však nabyla převahy složka první, u-ová srov. psaní *zástupúow*, *bu^oh*, nakonec došlo k monoftongizaci.

Cely proces zmeny od o k ů

bóh > *b^uóh* > *buoh* > *bu^oh* > *búh* (*bůh*)

Monoftongizace uo -> ú (uo>ů)

Další příklady změny v běžné transkripci (zkráceně bez pův. *ó*):
duom > *dům*, *dvuor* > *dvůr*, *kuoň* > *kůň*, *nuož* > *nůž*;
suol > *sůl*, *stuol* > *stůl*, *vuoz* > *vůz*;
muoj > *můj*, *tvuoj* > *tvůj*;
ruože > *růže*, *vuole* > *vůle*; *huoře* > *hůře*; *ruosti* > *růsti*;
kuorka > *kůrka*, *huorka* > *hůrka*, *potuoček* > *potůček*;
bratruov > *bratrův*; *zástupuo(v)* > *zástupů(v)*, *chlapuo(v)* > *chlapů(v)*;
muože > *může*, *kuole* > *kůle*;
v uoči > *vůči*, *v uokol* > *vůkol*, *zuostati* > *zůstati*.

Úženi é > í

Staročeské dlouhé é mělo, jak se zdá, výslovnost zavřenou. Zavřený (úzký) charakter pak vedl k změně é v neměkčící í, které se ve výslovnosti ztotožnilo s pův. í nebo s í ze staršího ie.

okénko > okínko (fonet., spis. pravop. okýnko)

řéci > řici

péci > píci

vésti > vísti

mléko > mlíko

polévka > poltoka

dobrého > dobrího (fonet.)

dobrému > dobrímu (fonet.)

zelé > zeli

chválé > chváli (3. pl.)

Změna aj > ej (a au > ou)

Téžeslabičné **aj** během XV. a XVI. stol. přecházelo v **ej**.
Tato změna se tradičně označovala jako zpětná přehláska aj
> ej. Příklady změny:

vajce → *vejce* (ale *vajec*)

krajčí > *krejčí*

daj > *dej*

volaj > *volej*

najlepší > *nejlepší*

tajný > *tejnej*

hajný > *hejnej* (> han. *héné*)

Do XV. století přesahují depalatalizační změny u retnic. Po XIV. století se rovněž provedla změna obouretného (bilabiálního) **w** ve **v** retozubné.

Ze XIV. století do století XV. přesahují i některé změny disimilační. Z nich je třeba připomenout zejména změnu šč > št' ješče > ješt'e, ščestie > št'est'ie, ščeňe > št'eňe;

Paralelní je i změna ždž > žd, srov. Ždžár > Ždár.

Po provedení změny šč > št'došlo k depalatalizaci tohoto št' v postavení před souhláskami, srov. ščvāti > št'vāti > štvāti

Dokončení některých změn, jež započaly v předchozím období, a provedení nevelkého počtu změn nových.

- asi od přelomu 14. a 15. stol. splývání **i/y** ve výslovnosti (ve středních Čechách provedeno během 15. stol.)
- od přelomu 14. a 15. stol. počátek splývání dvojího **l** ve výslovnosti (zánik tvrdého l).